

Posudek vedoucího na diplomovou práci Evy Svobodové „Francouzský sekularismus a islám“

Eva Svobodová předložila přesvědčivý nárys interpretace procesu, jímž se v posledních čtyřiceti letech do středu francouzského politického života dostala otázka sekularismu (*laïcité*) a islámu. Příběh začíná ropným šokem let 1973-4, jenž představuje symbolický milník konce *trente glorieuses*, a tím i počátku přehodnocování poválečného sociálního státu, jež v následujícím desetiletí uvede Francii (a s ní i zbytek Evropy a světa) do nové éry (neo)liberální hegemonie. Praktická krize sociálního státu jde ruku v ruce s ideologickou demisí socialismu. Druhou stranou opuštění radikálního projektu rekonstrukce socio-ekonomické „základny“ je přepsání sociální otázky do jazyka kulturní „nadstavby“. Událostí symbolizující tuto diskurzivní proměnu jsou stávky ve francouzských automobilkách v roce 1982, které byly administrativně-politickou elitou rámovány jako problém islámské víry arabských dělníků. Dalším milníkem je rok 1989, v němž se odehrála první „aféra šátků“. Zde propojuje autorka příběh celkové ideologicko-politické proměny s příběhem francouzské radikální pravice, která se stala součástí francouzské parlamentní politiky po změně volebního zákona roku 1986. Roku 1989 vůdce tehdejší Národní fronty Jean-Marie Le Pen argumentoval proti akceptaci ošátkovaných žákyň francouzskými školami křesťanskou povahou francouzské identity. O dvacet let později již jeho dcera, která nastoupila na jeho místo, vyměnila tento argument za diskurz sekularismu francouzské republiky, který v rámci první a následujících „šátkových afér“ vzešel z levice a politického středu a který byl základem ospravedlnění zákona z roku 2004 zakazujícího ostentativní náboženské symboly ve francouzských školách. Hegemonii tohoto diskurzu potvrzují nejen některé aféry z minulých let (jako případ soukromých jeslí Baby Loup či zakazování „burkin“), ale také zákon, jehož návrh byl v říjnu 2020 představen prezidentem Macronem jako zákon proti separatismu.

Jak autorčin exkurs do otázky francouzských předměstí (s pomocí analýz Loïc Wacquant), tak poukazy ke specificky francouzskému používání slova „komunitarismus“ (a možným důvodům, proč jej Macron nahradil „separatismem“) slouží autorce k podepření hlavní teze o tom, že posun otázky sekularismu a islámu do centra francouzského veřejného diskurzu je symptomem „kulturalizace“ socio-ekonomických problémů. Tato teze je doplněna pragmaticko-konstruktivistickým přístupem k tématu: islám ani sekularismus či francouzský republikanismus nevystupují jako reality, které by mohly vysvětlit zkoumané posuny, ale jako reference aktérů, jež jim dávají smysl svým použitím v konkrétních situacích. Jen tento přístup nám umožňuje pochopit, proč se klíčovou hodnotou republiky (na jejíž prosazování francouzské vlády v posledních dvaceti letech vydávají velkou část své politické a legislativní energie) stala *laïcité*, a nikoliv třeba „rovnost“ nebo „bratrství“, které stejně jako ona patří do republikánského hodnotového panteonu.

Svobodové práce poskytuje klíčové elementy k porozumění francouzské obsesi se sekularismem a islámem v posledních desetiletích. Dvě následující poznámky v žádném případě nezpochybnují toto hodnocení. Autorka by mohla ještě prohloubit svůj argument, kdyby připomněla robustní vlnu odporu proti ošátkovaným žákyním ve francouzských školách, která roku 1989 přišla od tehdejších levicových intelektuálů (mnozí z nichž se ovšem mezitím posunuli doprava). Hovořili o hrozícím „Mnichovu republikánské školy“, k němuž by došlo v případě, že by se islámské symboly ve školách povolily. Doklad výrazně levicového rodokmenu anti-muslimského sekularismu (jehož pochodeň nyní drží v ruce část xenofobní pravice v čele s Marine Le Pen) by hezky doplnil Svobodové tezi o francouzských socialistech jako iniciátorech neo-liberálního obratu ve veřejných politikách.

Druhá poznámka se týká zavádějícího uvedení hnutí *Ni Putes, Ni Soumises* jako součásti antirasistického momentu druhé přistěhovalecké generace v osmdesátých letech. Ve skutečnosti vznikla tato organizace roku 2002 jako protest proti machismu a sexuálnímu násilí rozmáhajícím se v „předměstích“ a asociovanými veřejnými diskurzy nejen s mladými arabskými delikventy, ale také s „islamizací“. Toto hnutí bylo do značné míry instrumentalizováno islamofobní vlnou, kterou autorka kriticky zkoumá ve své práci.

Velkým nedostatkem práce je její formální nedotaženost, především množství gramatických chyb - například častá diskrepance mezi podmětem a tvarem přísudku. V důsledku této nezvládnuté finalizace nemohu bohužel navrhnout této jinak pozoruhodné práci jinou známku než dobrou.

Prof. Pavel Barša